

szerűbb, ha kifelé *társadalmi jelleggel bír*. Ez leginkább úgy lenne elérhető, ha a közvetítést valamelyik hazai katolikus egyesület vállalná magára. Miután a szepesi püspök úr múlt évi november hó 11-én kelt memorandumával az elnöklelte alatt álló *Szent László Társulat*² támogatását a legnagyobb készséggel felajánlotta, továbbá a teljes discretio betartásáért s az ügyek elnöki intézéséért a kezességet elvállalta: az ajánlat a legnagyobb örömmel elfogadható. Az akciónak minden feltűnés nélkül való, bizalmas intézése azért szükséges, mert a román kormány — ha köztudomású lenne, hogy nagyobb szabású akciót tervezünk — a magyar iskoláknak ezer apróbb akadályt gördíthetne útjába, mely apró tűszúrásokkal szemben úgyszólván védtelenek lennénk. Kívánatos volna továbbá, hogy valamely alkalmas magyar társadalmi szerv által a magyar telepek folytonosan szemmel tartassanak, a célravezető eszközökről tétessenek javaslatok, a lelkészek és tanítók működéséről, valamint az elért eredményekről pedig jelentések. E célra is a legalkalmasabbnak a Szent László Társulat látszik, melynek ilyen irányú közreműködését az elnök úr memorandumában szintén volt szíves felajánlani.

A kérdés e pontnál az, hogy hajlandó-e a Szent László Társulat-i elnök úr a kormánysegélyt a *kormány által megjelölendő* célokra rendeltetési helyére eljuttatni, ez összegek kellő felhasználását hathatósan *ellenőriztetni*, s ide az észleltekről bizonyos időközönként jelentést, a teendőkről pedig *előterjesztést tenni*.²

IV. Az akció megindításának négy fő feltétele. A csanádi püspök úrnak sikerült Hornstein bukaresti érseket a magyar akció eszméjének megnyerni, s így a helyszínen való vezetés jórészt az ő kezébe volna összpontosítható, mi azzal az előnnyel is jár, hogy az egész akció Romániában az érsek nevében fog történni. Ennek azonban négy feltétele van, melyet az érsek úr a novemberi konferencián észrevétel nélkül már el is fogadott s mely a következő:

1. Minden érintkezés ezen célra kizárólag az érsek személyével történjék, minden feltűnés nélkül és nem hivatalos alakban.

2. A segélyezés semmi jogi vagy erkölcsi kötelezettséggel nem jár, az érsek által minden évben újólág kérendő, és bármikor minden indoklás nélkül megvonható.

3. A segély kizárólag a magyar katolikus hívek céljaira fordítandó, úm. magyar iskolákra, magyar lelkészi, vagy egyházi szónoki állás biztosítására.

4. A magyar iskolákban a román nyelven kívül minden tárgy magyar nyelven adassék elő, magyar tanítók által.

C

1902 máj. 10

*Tarkovich József miniszterelnökségi államtitkár átírata Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a Romániában élő magyarokra vonatkozó alaplványok felhasználása tárgyában*¹

VKM eln. 1913: 71 (781 fasc. 1776/902)

Magyar királyi miniszterelnök

1893

M.E.

I. Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Szmrecsányi Pál, szepesi püspök, ki mint a Szent László Társulat elnöke a Romániában élő magyar állampolgárok érdekében indított nemzeti akció katolikus ágában a közvetítést és

¹ Az irat 1956 őszén a VKM levéltári anyagának kiegészékor elpusztult.

² Fekete ceruzával aláhúzva.

ellenőrzést végzi, többek között felemlítette, hogy a Balkánon élő magyarok javára tett különböző alapítványok felől igyekszik tájékozódni, s arra törekszik, hogy ezen eddigelé ötlet-szerűen felhasznált vagyoni eszközöket rendszeres akciónk szolgálatába hajtsa. Miután a püspök ez eszméjét igen szerencsésnek tartom, csak természetes, hogy a mi fennhatóságunk alatt álló és a romániai akció céljait szolgálni hivatott ilyen alapítványt szintén fel kívánom használni.

Mint Nagyméltóságod a vonatkozó ottani iratokból, többek között pedig hivatali elődömnök mindedig válasz nélkül maradt 1899. évi január hó 9-én 18 399/898 sz. a. kelt átiratából bizonyára tudni méltóztatik, a Romániában élő magyarok javára néhai Schuster Constantin váci püspök és dr. Pados János tettek alapítványokat, melyek a mi hatóságunk alatt állanak. Ez alapítványok közül az első a Moldvában élő csángókra vonatkozván, azzal e helyütt nem kívánok foglalkozni.

Az itt kidolgozott pro memoriában is jeleztem, hogy a román honos csángóknak magyar részről való közvetlen nemzeti szervezése ellenkezne a nemzetközi jognak általánosan elfogadott elveivel, s így ezt a dolgot nem volna opportunus a Romániában élő magyar honos kivándorlottak nemzeti gondozásának teljesen megengedett ügyével összehonyolítani.

Ellenben a 6200 K. névértékű, 4%-os magyar Korona-járadék kötvényből és 48 Ft 46 kr, azaz 96 K 92 filléryi készpénzből álló Pados-féle alapítvány — az alapító szándékának is megfelelően — minden akadály nélkül fel lenne használható teljesen megengedett akciónk katolikus ágának költségeire. Az előiratokból kitetszőleg ez az alapítólevél — igen helyesen — annak idején nem mutattatott be a román kormánynak, s jövedelme a turnu-szeverini róm. kat. iskola tanítójának javadalmazására lett volna fordítandó. Nincs azonban róla tudomásom, hogy ez tényleg megtörtént-e vagy sem. Van szerencsém tehát Nagyméltóságodat tisztelettel felkérni, méltóztatnék engem a Pados-féle alapítvány sorsáról behatóan tájékoztatni, s különösen felvilágosítást adni a felől, hogy kiadattak-e az alapítvány jövedelmei a turnu-szeverini róm. kat. tanítónak, s ha igen, minő ellenszolgáltatokra köteleztetett ennek fejében a nevezett tanító, továbbá, hogyha nem adattak ki az alapítvány évi jövedelmei, úgy mennyire szaporodott fel az alapítvány vagyona az időközi kamatok által.

Az alapítvány jövedelmei nézetem szerint a jövőben az akció katolikus ágára lennének fordítandók, s e szándékomat Nagyméltóságod nagybecsű válaszában vétele után, az alapítólevél 3. pontja értelmében, a közös külügyminiszter úrral is közölni szándékozom.

Lekötelezne Nagyméltóságod, ha nagybecsű választát, a közös külügyminiszter úr 1898. évi december hó 24-én 63 078 sz. a. kelt jegyzékének visszazárása mellett, nekem lehetőleg mielőbb megadni méltóztatnék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapesten, 1902. évi május hó 10-én

A miniszterelnök helyett:
Tarkovich államtitkár s. k.